

Accouns, Oxford University Press, Oxford 2003., inače izvanrednoj za ambiciozniju sveučilišnu nastavu Hladnog rata.) Kinzerova bi knjiga bila daleko bolja da je autor jasnije ukazao na nekoliko sidraša. Sjedinjene Države koje su izvele operaciju AJAX svoju su hladnoratovsku strategiju u Trećem svijetu previše pojednostavile pa su svaku vladu koja je izražavala sklonost kapitalizmu, demokraciji i SAD-u, ma kako u tome bile ozbiljne, smatrale prijateljskom i suprotstavljenom komunističkoj subverziji. Konačna potvrda da se nacionalizam ne shvaća kao snaga koju bi Washington mogao iskoristiti u svoju korist bio je udar u Teheranu 1953. godine. Strah da je Muhamed Mosadeg moskovski satelit ili da će nered u koji je Iran uplovljavao prije svega zbog britanske gospodarske blokade, iskoristiti SSSR, bio je razlogom intervencije. Strah da bi komunistički režim mogao nadzirati ogromna naftna polja i time uvjetovati gospodarsku obnovu Zapada, a Europa je 1951. ukupno trošila 80% iranske nafte, bila je ozbiljna. No, Staljin nije bio toliko zainteresiran za Bliski istok, pa su mjere suzbijanja sovjetskog utjecaja došle prije nego što je Moskva tako počela djelovati. Administracija Dwighta Eisenhowera smatrala je da bi nastanak vakuuma na Bliskom istoku po odlasku Francuza i Britanaca mogao još više animirati Moskvu, pa su sami poželjeli zauzeti prostor koji se oslobađao. Konačno, John Foster Dulles vjerovao je u hladnoratovsku hidrauliku: pritisak, odnosno smanjenje pritiska na jednom području, nužno rezultira pritiskom negdje drugdje. Dok je Washington na umu imao veliku sliku, bliskoistočni su vođe često razmišljali regionalno ili nacionalno. Kada je postalo jasno da novi egipatski šef Naser ne namjerava postati poslušnik Washingtona, ambicije u zaokruživanju sovjetskog teritorija koncentrirane su na sjever, na crtu od Turske do Pakistana, u čemu je Iran imao važno mjesto. Sve zajedno stvorilo je uvjete

u kojima se moglo dogoditi da Britanci ispadnu iz igre, Amerikanci obave posao koji su isprva odbijali, da se Moskva ne uplete i da potencijalno demokratski, nacionalistički program Mosadega bude krivo shvaćen i razbijen uz ozbiljne posljedice za budućnost. Američka je CIA bila zadovoljna rezultatom prevrata. Iran se oporavio od kaosa. Na vlasti se učvrstio proamerički šah Reza, koji je nastojao modernizirati zemlju, mada nedovoljno brzo, kako su mu prigovarali iz Washingtona. Američka politika umirila je Iran i time spriječila situaciju u kojoj bi došlo do lijevog udara. Europskim je saveznicima pokazala odlučnost. Bio je to prvi poslijeratni američki pokušaj svrgavanja legitimne vlasti u nekoj zemlji Trećeg svijeta i prvi uopće izvan zapadne hemisfere.

Unatoč ozbiljnim manjkavostima, Stephen Kinzer napisao je rekonstrukciju jednog događaja koji je trajao kratko, nekoliko dana. U tome je smislu i zanimljiv i informativan, kakve i trebaju biti "case studies", pa ga citiraju i neki od vodećih autoriteta za povijest Hladnog rata (vidi primjerice: Odd Arne Westad, *The Global Cold War, Third World Interventions and the Making of Our Times*, Cambridge University Press, New York 2005). Ostale informacije koje očekuje povjesničar ili zainteresiraniji čitatelj treba potražiti negdje drugdje.

Tvrtko Jakovina

Zwitterov zbornik – ob stoletnici rojstva zgodovinarja dr. Frana Zwittra (1905 – 1988), Uredio Peter Štih, Zbirka Zgodovinskega časopisa 31, Zveza zgodovinskih društev Slovenije: Oddelek za zgodovino, Filozofska fakulteta, Ljubljana 2006.

Fran Zwitter (Bela Cerkev, 1905. – Ljubljana, 1988.) jedan je od najznamenitijih slovenskih povjesničara dvadesetog stoljeća, na čiju je stotu obljetnicu rođenja (2005.)

održan simpozij na Filozofskom fakultetu u Ljubljani. Šest referata održanih na simpoziju objavljeno je i u zborniku tiskanom 2006. godine. Prema riječima glavnog urednika Petera Štiha u uvodnom tekstu, autori referata nisu samo predstavili Frana Zwittera i glavne teme njegova rada, nego su se osvrnuli i na suvremeno stanje u slovenskoj historiografiji. Štih posebno ističe dosad neobjavljeni tekst i slike Frana Zwittera koji se nalaze u dodatku na kraju Zbornika.

Dr. Peter Vodopivec u tekstu *O življenju in delu profesorja dr. Frana Zwittera (1905-1908)* (str. 7-18) detaljno opisuje Zwitterov profesionalni i životni put, njegovo bavljenje najprije srednjovjekovnom, a zatim novovjekovnom poviješću. Istražujući povijest Drugog svjetskog rata i baveći se nacionalnim pitanjima, Zwitter je inzistirao na korištenju novih metoda koje je upoznao u Parizu.

Slijedi rad dr. Petera Štiha *Zwitter in slovenska srednjeveška zgodovina* (str. 19-25). Frana Zwittera prvenstveno se smatra povjesničarom moderne povijesti, koji se ponajviše bavio nacionalnom problematikom, Ilirskim provincijama i idejnim gibanjima između 18. i 20. stoljeća. Među prvima je počeo koristiti statističke metode i predstavio rad francuskih *analista*. Karijeru je započeo kao medievist te se u doktorskoj disertaciji, koja je prerasla u monografiju, bavio srednjovjekovnim kranjskim naseljima i njihovim stanovništvom s političkog, ekonomskog i pravnog aspekta. Nakon povratka iz Pariza okrenuo se drugim temama, ali se kroz čitavu karijeru vraćao temi slovenskih srednjovjekovnih gradova. Zwitter je ostavio dubok trag u slovenskoj medievistici, unatoč činjenici da je napisao samo pet, šest tekstova, baveći se pri tom samo jednom srednjovjekovnom temom. Tomu je tako, smatra Peter Štih, jer je temi pristupio na nov način uz potpuno razumijevanje problematike. Na samom kraju teksta Štih se osvrnuo na Zwitterovu ostavštinu i stanje slovenske historiografije danas.

Članak *Fran Zwitter in demografska zgodovina* (str. 27-34) dr. Marte Verginelle donosi saznanja o Zwitterovom zanimanju za korištenje statističkih i socioloških metoda u kojima je otkrio nepogrešivo sredstvo za proučavanje gospodarske i socijalne povijesti, te njegovom pionirskom interesu za demografsku historiju. Zwitter se oduševio novim metodama u Parizu, gdje se upoznao s najnovativnijim geografskim i socijalnim studijama. Koristeći se novim metodama, počeo je istraživati populacijske procese u historijskom kontekstu i njihovu povezanost sa socio-ekonomskim razvojem. Tako nastaje rad kojim Zwitter započinje sveučilišnu karijeru (*Prebivalstvo na Slovenskem od XVIII. stoletja do današnjih dni*). Osvrnuvši se na suvremenu slovensku historiografiju Verginella ističe da u Sloveniji još uvijek nema demografsko-historijske sinteze, kao ni nastavljača istraživačkog rada Frana Zwittera. Na samom kraju autorica ipak spominje nekoliko mladih povjesničara nove generacije, koje smatra mogućim nastavljačima Zwitterova djela.

Još i danas se najvećim međunarodnim uspjehom slovenske historiografije smatra referat Frana Zwittera koji je (zajedno s V. Bogdanovim i J. Šidakom) održao na svjetskom kongresu povjesničara u Stockholmu 1960., piše dr. Janez Cvirn u tekstu *Zwittrov pogled na Habsburško monarhijo* (str. 35-46) u kojem nudi kronološki pregled međunarodne historiografije na temu propasti Habsburške monarhije i uzroka Prvog svjetskog rata. Cvirn predstavlja Zwitterov pogled na monarhiju i njezinu propast te teme vezane uz nacionalne ideje i gibanja u okvirima Habsburške monarhije.

Zwitterova istraživanja jugoslavenskog pitanja od ilirizma nadalje predstavlja dr. Rok Stregar u tekstu *Jugoslovansko vprašanje v Zwittrovem delu* (str. 47-53). Ovom temom Zwitter se opširno bavio, pri čemu je uzeo u obzir golemi vremenski raspon. Na taj način mogao se baviti trendovima koji

su se protezali kroz dulji vremenski period. Stregar spominje tri teme kojima se Zwitter najdetajnije bavio: Prvim svjetskim ratom, ljubljanskim jugoslavenskim kongresom 1870. te Ilirskim provincijama.

Dušan Nećak opisao je znanstveni rad i stručno sudjelovanje Frana Zwittera na rješavanju slovenskih graničnih pitanja na kraju Drugog svjetskog rata. Autorov članak *Delo dr. Frana Zwittera za rešitev mejnih vprašanj* (str. 55-65) sadrži faksimile originalnih arhivskih dokumenata koji će dodatno osvjetliti Zwitterov rad na ovom pitanju.

Poseban dodatak čine tri teksta. Dosad neobjavljen rad *Poročilo o položaju Slovenec na Koroškem* (str.75-81) koji je Zwitter napisao prilikom pješačenja po Koroškoj u kolovozu 1930. godine. Analizirajući nekoliko elemenata kao što su: školstvo, crkva, nacionalna svijest i politički položaj, Zwitter u tekstu pokušava odrediti prevladavajuće kulturne utjecaje. Ovom izvještaju prethodi komentar Janeza Stregara u članku *Neobjavljeno Zwitterovo poročilo o poti po Koroškem poleti 1930* (str. 67-74). Treći dodatak čini tekst dr. Janka Pleterskog *Spomin na sklepanje Pogodbe o obnovi Austrije* (str. 83-91) u kojem se autor prisjeća poslijeratnih jugoslavenskih diplomatskih aktivnosti vezanih uz Austriju. Pleterski je sudjelovao u pregovorima oko utvrđivanja granice, čime se bavio i tim znanstvenika na čelu s Franom Zwitterom.

Branimir Brgles

Fontes. Izvori za hrvatsku povijest,
br. 12, Hrvatski državni arhiv,
Zagreb 2006., str. 1-382

U najnovijem broju časopisa *Fontes*, koji izdaje Hrvatski državni arhiv u Zagrebu, objavljen je niz dokumenata o hrvatskom političkom pokretu 1848./49. Dokumente je odabrao i priredio Tomislav Markus,

koji je napisao i uvodnu studiju "Između revolucije i legitimiteta: hrvatski politički pokret 1848-1849." (str. 19-40). U njoj je obradio zbivanja u hrvatskim zemljama tijekom 1848. i 1849. Slijede 73 dokumenta nastala u rasponu od 10. travnja 1848. do 26. lipnja 1850. (str. 41-350). Među njima ima određeni broj poznatih i već objavljenih izvora, što priređivač uredno bilježi, ali ima i prilično mnogo novih materijala koji pružaju dobar uvid u slojevitost i dramatičnu zbiljku 1848./49. Ne možemo se ovom prilikom baviti svim objavljenim dokumentima. Zato ćemo se sumarno osvrnuti samo na neke zajedničke nazivnike pod koje se oni manje-više mogu podvesti.

Prvi dokument, objavljen u ovoj zbirci, poznati je spis Ivana Mažuranića "Hèrvati Madjarom" od 10. travnja 1848., u kojem autor poziva Mađare da odustanu od hegemonijske politike prema drugim narodima i priznaju nacionalnu ravnopravnost u Ugarskoj. Iz travnja 1848. potječe i brošura Ljudevita Vukotinovića "Někoja glavna pitanja našeg vremena", u kojoj autor raspravlja o narodnoj straži, aktualnoj promjeni političkog stanja, "narodnosti", vjeri, "slozi domovine", Vojnoj krajini i "Slavjanstvu". Više dokumenata iz lipnja 1848. uglavnom je saborske provincijencije, a odnose se na loše odnose s Mađarima, te na kraljevu odluku, iznuđenu pod pritiskom mađarske vlade, o Jelačićevoj suspenziji i prosvjed Hrvatskog sabora kralju Ferdinandu V. zbog toga. Dokumenti iz srpnja 1848. odnose se također uglavnom na problematiku hrvatsko-mađarskih odnosa. Među njima se ističe poznati "Manifest Naroda Hrvatsko-Slavonskoga". U njemu je izražena po mnogo čemu temeljna misao hrvatske 1848.: "Glavna je naša naměra *slobodnim* narodom u *slobodnom* austrijanskom carstvu biti". Tri objavljena dokumenta iz kolovoza 1848. ukazuju na pripreme za rat s Mađarima. Dokumenti iz rujna 1848. odnose se na prva oružana djelovanja hrvatske

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

Godina LIX
Zagreb 2006.

UDK 93/99

ISSN 0351-2193

Historijski zbornik, god. LIX, str. 1-338, Zagreb 2006.

Izdavač

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Suizdavač

Srednja Europa, d.o.o.

Redakcijski odbor

Slaven Bertoša, Mirjana Gross, Tvrko Jakovina

Ivan Kampuš, Franko Mirošević, Ivica Prlender

Tomislav Raukar, Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik

Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa *Historijski zbornik* su referirani u publikacijama:

ABC Clio

Historical Abstracts

America: History and Life

Adresa uredništva

Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u

Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Objavljivanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa RH

Grafička priprema i tisak:

Ibis-grafika, IV Ravnice 25, Zagreb